

Kwantowa teoria nanostruktur na przykładzie grafenu

Przybliżenie adiabatyczne

Stany stacjonarne (funkcje falowe i energie) skończonego kryształu, tj. układu N_j jąder atomowych i N_e elektronów z rozwiązania zagadnienia własnego dla hamiltonianu (nierelatywistycznego):

Hamiltonian:

$$H = -\sum_l^{N_j} \frac{\hbar^2}{2M_l} \nabla_l^2 - \sum_i^{N_e} \frac{\hbar^2}{2m} \nabla_i^2 + \frac{1}{2} \sum_{i \neq j} \frac{e^2}{|\mathbf{r}_i - \mathbf{r}_j|} + \\ + \frac{1}{2} \sum_{l \neq n} \frac{z_l z_n e^2}{|\mathbf{R}_l - \mathbf{R}_n|} - \sum_{l,i} \frac{z_l e^2}{|\mathbf{R}_l - \mathbf{r}_i|}$$

można podzielić tak

$$H = H_0 + H'$$

gdzie (0*)

$$H_0 = -\sum_i^{N_e} \frac{\hbar^2}{2m} \nabla_i^2 + \frac{1}{2} \sum_{i \neq j} \frac{e^2}{|\mathbf{r}_i - \mathbf{r}_j|} + \frac{1}{2} \sum_{l \neq n} \frac{z_l z_n e^2}{|\mathbf{R}_l - \mathbf{R}_n|} - \sum_{l,i} \frac{z_l e^2}{|\mathbf{R}_l - \mathbf{r}_i|} \\ H' = -\sum_l^{N_j} \frac{\hbar^2}{2M_l} \nabla_l^2$$

... formalnie H' mogłoby zawierać także człon potencjalny zależny tylko od $\mathbf{R}$ ...

Przybliżenie statyczne

zamrożenie współrzędnych jądrowych i próba rozwiązania zagadnienia (1) bez $\mathbf{T}_R$

... dalej pozostaje zagadnienie N_e – elektronowe ...

dla ustalonych położenia jąder zawsze można zapisać zagadnienie własne dla H_0 jako

$$H_0 \Psi_k(\mathbf{r}_1, \mathbf{r}_2, \dots, \mathbf{r}_{N_e}; \mathbf{R}) = E_k^0(\mathbf{R}) \Psi_k(\mathbf{r}_1, \mathbf{r}_2, \dots, \mathbf{r}_{N_e}; \mathbf{R})$$

gdzie $\mathbf{R}$ – symbolicznie zespół wszystkich współrzędnych położeniowych jąder;

mamy typową sytuację z dwoma podukładami (oddziałującymi przez $V_{je} = \sum_{l,i} \frac{z_l e^2}{|\mathbf{R}_l - \mathbf{r}_i|}$)

zatem zawsze można funkcję własną $H\Phi = E\Phi$ (*) zapisać jako

$$\Phi = \sum_m \Psi_m(\mathbf{r}_1, \mathbf{r}_2, \dots, \mathbf{r}_{N_e}; \mathbf{R}) f_m(\mathbf{R})$$

przy czym indeks $m = (m_e, m_j)$ zawiera w sobie indeks stanów elektronowych H_0 oraz indeks stanów własnych H'

dlaczego tak można – przypomnijmy:

Układy wielu cząstek (podukładów)

a) cząstki (podukłady) nieoddziałujące

$$\text{hamiltonian } H(1, 2, \dots, N) = \sum_i H(i),$$

przestrzeń Hilberta $\mathcal{H} = \mathcal{H}_1 \otimes \mathcal{H}_2 \cdots \otimes \mathcal{H}_N$ to iloczyn tensorowy,

[iloczyn skalarny w $\mathcal{H}$ definiuje się jako produkt iloczynów skalarnych w $\mathcal{H}_i$]

baza w przestrzeni $\mathcal{H} \rightarrow$ iloczyny wektorów bazowych w $\mathcal{H}_i$

$$\mathcal{H}_1 : \{|1 \rangle^{(1)}, |2 \rangle^{(1)}, \dots, |m1 \rangle^{(1)}\}$$

$$\mathcal{H}_2 : \{|1 \rangle^{(2)}, |2 \rangle^{(2)}, \dots, |m2 \rangle^{(2)}\}$$

.....

$$\mathcal{H}_N : \{|1 \rangle^{(N)}, |2 \rangle^{(N)}, \dots, |m1 \rangle^{(N)}\}$$

wybrany wektor bazowy w $\mathcal{H}$ to np.

$$|\alpha_l \rangle = |k_1 \rangle^{(1)} |k_2 \rangle^{(2)} \dots |k_N \rangle^{(N)}$$

l – numeruje wektory bazowe $\mathcal{H}$,

(na indeks l składają się indeksy numerujące poszczególne wektory bazowe w $\mathcal{H}_i$)

bazy w $\mathcal{H}_i$ można wybrać jako wektory własne $H(i)$.

Twierdzenie:

Iloczyny wektorów własnych $H(i)$ są wektorami własnymi H , do wartości własnych będących sumą wartości własnych $H(i) : \lambda_j^i$ (j – numeruje kolejne wart. własne)

$$\lambda = \lambda_{j1}^1 + \lambda_{j2}^2 + \dots + \lambda_{jN}^N$$

b) oddziałujące cząstki

$$H(1, 2, \dots, N) = \sum_i H(i) + V(i, j, \dots), \quad V - \text{zawiera oddziaływania}$$

przestrzeń Hilberta – ta sama,

wektory H zawsze można przedstawić w zupełnej i nieskończonej bazie $|\alpha_l \rangle \dots$

Przybliżenie adiabatyczne

polega na założeniu funkcji w postaci: (**)

$$\Phi = \Psi_k(\mathbf{r}_1, \mathbf{r}_2, \dots, \mathbf{r}_{N_e}; \mathbf{R}) f_k(\mathbf{R})$$

co oznacza, że zmiana odległości między jądrami nie będzie zmieniała STANU (k) elektronów w molekuale

uwaga: oczywiście będzie go modyfikowała (bo Ψ_k zależy od $\mathbf{R}$), ale stanu (k) nie zmieni (przykład ze studnią 1D...)

to założenie wynika z faktu, że jądra są dużo cięższe, zatem są bardziej bezwładne = poruszają się wolniej; ich powolne ruchy są „śledzone” przez szybkie elektrony, które modyfikują swój stan w „rytm” powolnych zmian $\mathbf{R}$, ale pozostają ciągle w tym samym stanie kwantowo mechanicznym.

Wstawienie (**) do (*), mnożąc z lewej strony przez Ψ_k^* i całkując po współrzędnych elektronowych dostaniemy:

(działanie operatora p^2 na iloczyn funkcji)

$$\int \Psi_k^*(\mathbf{r}; \mathbf{R})(H_0 + H')\Psi_k(\mathbf{r}; \mathbf{R})f_k(\mathbf{R}) d\mathbf{r} =$$
$$E_k(\mathbf{R})f_k(\mathbf{R}) - \sum_l^{N_j} \frac{\hbar^2}{2M_l} \nabla_l^2 f_k(\mathbf{R}) + f_k(\mathbf{R}) \int \Psi_k^*(\mathbf{r}; \mathbf{R}) \left(-\sum_l^{N_j} \frac{\hbar^2}{2M_l} \nabla_l^2 \right) \Psi_k(\mathbf{r}; \mathbf{R}) d\mathbf{r}$$
$$+ \left[\int \Psi_k^*(\mathbf{r}; \mathbf{R}) \left(-\sum_l^{N_j} \frac{\hbar^2}{M_l} \nabla_l \right) \Psi_k(\mathbf{r}; \mathbf{R}) d\mathbf{r} \right] \sum_l^{N_j} \frac{\hbar^2}{M_l} \nabla_l f_k(\mathbf{R})$$

ostatni człon znika, gdyż (pochodna zmienia parzystość funkcji), albo formalnie

$$0 = \nabla \int \Psi_k^*(\mathbf{r}; \mathbf{R})\Psi_k(\mathbf{r}; \mathbf{R})d\mathbf{r}$$

natomiast trzeci człon to wartość średnia operatora energii kinetycznej jąder w k -tym stanie elektronowym – odwrotnie proporcjonalny do masy jąder -> mała poprawka;

zaniedbanie jej nazywa się przybliżeniem **Borna-Oppenheimera**.

Ostatecznie otrzymujemy: (***)

(2)

$$\left(-\sum_l^{N_j} \frac{\hbar^2}{2M_l} \nabla_l^2 + E_k(\mathbf{R}) \right) f_k(\mathbf{R}) = E f_k(\mathbf{R}).$$

Energia elektronów (jako funkcja położeń jąder = odległości między jądrami) stanowi energię potencjalną dla ruchu jąder w molekuale;

musimy pamiętać, że zgodnie z (0*) zawiera ona także kulombowskie odpychanie między jądrami i otrzymujemy ją rozwiązując:

(3)

$$\left\{ -\sum_i \frac{\hbar^2}{2m} \nabla_i^2 + \frac{1}{2} \sum_{i \neq j} \frac{e^2}{|\mathbf{r}_i - \mathbf{r}_j|} - \sum_{l,i} \frac{z_l e^2}{|\mathbf{R}_l - \mathbf{r}_i|} + \sum_{l,l'} \frac{z_l z_{l'} e^2}{|\mathbf{R}_l - \mathbf{R}_{l'}|} \right\} \psi(\mathbf{r}, \mathbf{R}) = \varepsilon(\mathbf{R}) \psi(\mathbf{r}, \mathbf{R})$$

$\varepsilon(\mathbf{R}) = E_k(\mathbf{R})$ - stanowi w (2) *potencjał* dla ruchu jąder

najpierw trzeba rozwiązać zagadnienie elektronowe (3) dla wielu różnych $\mathbf{R}$, znaleźć $\varepsilon(\mathbf{R})$, numeryczne lub analityczne przybliżone, wstawić do (2) i rozwiązać zagadnienie dla ruchu jąder - zagadnienie drgań jonów sieci

Przybliżenie jednoelektronowe

(3) sprowadza się do (5)

$$H_e(\mathbf{r}; \mathbf{R}) \psi(\mathbf{r}; \mathbf{R}) = \varepsilon(\mathbf{R}) \psi(\mathbf{r}; \mathbf{R})$$

$$H_e = \sum_i h(i) + \sum_{i,j} g(i, j),$$

formalnie (6)

$$\psi(\mathbf{r}_1, \mathbf{r}_2, \dots) = \sum_{\gamma} c_{\gamma} \{ \varphi_{a1}(\mathbf{r}_1) \varphi_{a2}(\mathbf{r}_2) \cdots \varphi_{aN}(\mathbf{r}_N) \}_{\gamma}$$

z sumą nieskończoną...

w praktyce stan podstawowy reprezentujemy przez

- pojedynczy iloczyn, lub
- antysymetryzowany iloczyn (wyznacznik Slatera) – fermiony, zasada Pauliego, lub
- skończoną kombinację liniową iloczynów (wyznaczników);

Istota przybliżenia:

zapotulowanie funkcji w postaci (6) [skończone rozwinięcie] i sprowadzenie problemu (5) do rozwiązania równań jednoelektronowych na funkcje $\varphi_a(\mathbf{r})$

inaczej...

- zakładamy, że możemy mówić o stanach pojedynczego elektronu w pewnym uśrednionym polu pochodzącym od jonów i pozostałych elektronów,
- stan układu N elektronów zbudujemy jak w (6).

Metoda Hartree-Focka

Założmy dla uproszczenia, że stan podstawowy układu N elektronów daje się z „dobrym” przybliżeniem opisać za pomocą jednego wyznacznika zbudowanego ze orbitali [spinorbitali] (funkcji jednocząstkowych)
(7)

$$\psi = \frac{1}{\sqrt{N!}} \begin{vmatrix} \varphi_1(1) & \varphi_1(2) & \dots & \varphi_1(N) \\ \varphi_2(1) & \varphi_2(2) & \dots & \varphi_2(N) \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ \varphi_N(1) & \varphi_N(2) & \dots & \varphi_N(N) \end{vmatrix}$$

Uwaga: indeksy orbitali i indeksy elektronów to nie to samo!

Metoda jest wariacyjna:
szukamy takich orbitali (unormowanych), które minimalizują energię układu
(8)

$$E = \int \psi^* H \psi d\tau$$

podstawiając (7) do (8)
(9)

$$E = \sum_{p=1}^N I_p + \frac{1}{2} \sum_{p,q(p \neq q)}^N (J_{pq} - K_{pq})$$

gdzie

$$I_p = \int \varphi_p^*(i) h(i) \varphi_p(i) d\tau_i$$

$$J_{pq} = \int \varphi_p^*(i) \varphi_q^*(j) g(ij) \varphi_p(i) \varphi_q(j) d\tau_i d\tau_j$$

$$K_{pq} = \int \varphi_p^*(i) \varphi_q^*(j) g(ij) \varphi_p(j) \varphi_q(i) d\tau_i d\tau_j$$

J - energia kulombowskiego odpychania elektronów

K - energia wymiany

- konsekwencja zakazu Pauliego (faktu, że elektrony podlegają statystyce Fermiego - wymóg antysymetryczności funkcji falowej względem permutacji elektronów;
technicznie – konsekwencja, że mamy wyznacznik a nie prosty iloczyn)

w (8) orbitale φ odgrywają role parametrów wariacyjnych (parametrów, które są funkcjami r)

metoda wariacyjna: minimalizacja funkcjonału energii (8) prowadzi do układów równań na parametry wariacyjne –

tu: do układów równań różniczkowych na $\varphi_i(r)$
(10)

$$\hat{F}(i)\varphi_p(i) = \varepsilon_p \varphi_p(i)$$

F - jest operatorem różniczkowo-całkowym

$$\hat{F}(i) = h(i) + \sum_{q \neq p}^N [J_q(i) - \hat{K}_q(i)]$$

$$J_q(i)\varphi_p(i) = \left[\int |\varphi_q^*(j)|^2 g(ij) d\tau_j \right] \varphi_p(i)$$

$$J_p = \sum_{q \neq p} J_q$$

J - jest skalarną funkcją r ,

ale K to prawdziwy operator .....

$$\hat{K}_q(i)\varphi_p(i) = \left[\int \varphi_q^*(j)g(ij)\varphi_p(j)d\tau_j \right] \varphi_q(i).$$

Sposób rozwiązania: metoda pola samouzgodnionego:

1. zakłada się „rozsądne” orbitale startowe
2. z nich buduje się operatory J, K
3. rozwiązuje się (10) - znajdując nowe orbitale
4. powtarzaj od 2 – 4 aż do uzgodnienia

metoda iteracyjna (zbieżność)

jeśli interesują nas raczej orbitale zewnętrznych powłok atomowych (np. wiązanie, istotne zjawiska optyczne w atomach, molekułach i kryształach)
to potencjał jądra i wpływ elektronów obsadzających wewnętrzne orbitale można zastąpić „rozsądnym, statycznym” potencjałem „rdzenia”

zastępując (przybliżając) nielokalny potencjał K lokalnym potencjałem wymiennym (i dodając do J), możemy (10) zapisać jako (11)

$$\left[-\frac{\hbar^2}{2m} \Delta_i + V(\mathbf{r}) \right] \varphi(\mathbf{r}) = \varepsilon \varphi(\mathbf{r})$$

to jest ostateczny sens przybliżenia jednoelektronowego

$V(\mathbf{r})$ może np. zawierać przybliżony potencjał wymienny jak np. dla gazu swobodnych elektronów o takiej samej gęstości,

np. tzw. przybliżenie Slatera

$$U_{wym}(\mathbf{r}) \sim e^2 \left\{ \sum_j \rho_j(\mathbf{r}) \right\}^{1/3}$$

Sposoby rozwiązywania równań Hartree-Focka

- numerycznie na siatce (dla b. małych układów: atomów i molekuł dwuatomowych)
- w bazie orbitali zlokalizowanych na poszczególnych atomach (dla molekuł, dla kryształów) -> sprowadzenie równań różniczkowych do układu równań algebraicznych (na współczynniki rozwinięcia szukanych orbitali w danej bazie)
- w bazie orbitali zdelokalizowanych, fal płaskich (dla kryształów)

Metoda Hartree-Focka dla gazu elektronów swobodnych

Gaz elektronów swobodnych jest najprostszym przybliżeniem kryształu – bez potencjału krystalicznego – najprostszy model metalu,

model „*helium*” - dodatnio jednorodnie naładowany ośrodek o objętości Ω

chcemy zobaczyć jaką postać przyjmą równania Focka w takiej reprezentacji i czy da się „oszacować” postać potencjału wymiennego;

orbitale - fale płaskie

$$\varphi_i(\mathbf{r}) = \frac{1}{\sqrt{\Omega}} e^{i\mathbf{k}_i \cdot \mathbf{r}}$$

odpowiadająca energia ($\vec{p} = \hbar\vec{k}$)

$$\varepsilon_i = \frac{\hbar^2 k_i^2}{2m}$$

energia Fermiego

$$\varepsilon_F = \frac{\hbar^2 k_F^2}{2m}$$

zakładając $\Omega = (L)^3$, możliwe $k_n = n2\pi/L$, najmniejsza objętość w przestrzeni pędów (k), $\Omega_0 = (2\pi)^3 / (L)^3$ a zatem gęstość stanów w przestrzeni k (pędu) $\rho(k) = 1/\Omega_0 = \Omega/(2\pi)^3$, a $\rho(E) = \Omega \cdot 2^{1/2} m^{3/2} E^{1/2} / (\pi^2 \hbar^3) / 2$ (spin);

ilość N stanów o $E < E_F$ to objętość kuli o promieniu k_F podzielona przez objętość Ω_0 (każdemu k odpowiada jeden stan)

N można otrzymać też całkując $\rho(E)$ od 0 do E_F

gęstość gazu elektronów swobodnych: $n = 2N / \Omega$ (2 – spin)

$$n = \frac{k_F^3}{3\pi^2}$$

(11a)

a całkowita energia kinetyczna gazu elektronów jako całka z $E\rho(E)$ w przedziale $[0, E_F]$

$$E_{kin} = \frac{\Omega \hbar^2}{\pi^2 10m} k_F^5$$

a energia kinetyczna przypadająca na 1 elektron

$$\frac{E_{kin}}{2N} = \frac{3}{5} E_F.$$

W równaniu Focka (10) mamy:

$$F = T + V_{jon} + J - K$$

wprowadzając

$$\rho_q(\mathbf{r}) = |\varphi_q(\mathbf{r})|^2$$

całkowita gęstość elektronowa

$$\rho(\mathbf{r}) = \sum_q \rho_q(\mathbf{r})$$

możemy zapisać J jako (w j.a. $e=1$)

$$J_p(\mathbf{r}) = \sum_{q \neq p} \int \frac{|\rho_q|}{|\mathbf{r} - \mathbf{r}'|} d\mathbf{r}' = \int \frac{\rho(\mathbf{r}') - \rho_p(\mathbf{r}')}{|\mathbf{r} - \mathbf{r}'|} d\mathbf{r}'$$

(i nazywa się też potencjałem Hartree)

ponieważ w K (w sumie po q) nie ma wyrazu (p) , to drugi wyraz pod całką wygląda jak brakujący (p) w wyrażeniu wymiennym

$$J_p - K_p = \int \frac{\rho(\mathbf{r}')}{|\mathbf{r} - \mathbf{r}'|} d\mathbf{r}' - \sum_q \int \frac{1}{|\mathbf{r} - \mathbf{r}'|} \varphi_p(\mathbf{r}') \varphi_q^*(\mathbf{r}') d\mathbf{r}'$$

drugi wyraz to wyraz wymienny.

W równaniu Focka, w modelu *helium* i w reprezentacji fal płaskich, pierwszy człon znieśie się z członem V_{jon} , bo gęstość ρ – dla fal płaskich jest stała (tylko przeciwnego znaku w stosunku do jednorodnie naładowanego ośrodka),

pozostanie (12)

$$\left[-\frac{\hbar^2 \nabla^2}{2m} - \hat{V}_{ex}(\mathbf{r}) \right] \varphi_k(\mathbf{r}) = \varepsilon_k \varphi_k(\mathbf{r}).$$

Fale płaskie są funkcjami własnymi operatora energii kinetycznej T ; korzystając z faktu, że reprezentacja fal płaskich daje możliwość pracy z transformacjami Fouriera, i pamiętając, że

$$\frac{1}{|\mathbf{p} - \mathbf{p}'|^2} = \int \frac{d\mathbf{r} 4\pi}{(2\pi)^3 \mathbf{r}} e^{i\mathbf{r}(\mathbf{p} - \mathbf{p}')}$$

$$\begin{aligned} V_{ex} \varphi_p(\mathbf{r}) &= \left\{ \sum_q \int \frac{1}{|\mathbf{r} - \mathbf{r}'|} \varphi_p(\mathbf{r}') \varphi_q^*(\mathbf{r}') d\mathbf{r}' \right\} \varphi_q(\mathbf{r}) = \int \int \frac{d\mathbf{q} d\mathbf{r}'}{(2\pi)^3 |\mathbf{r} - \mathbf{r}'|} e^{i(\mathbf{p} - \mathbf{q})\mathbf{r}'} \varphi_q(\mathbf{r}) \\ &= \int_0^{p_F} \frac{d\mathbf{q}}{(2\pi)^3} \varphi_q(\mathbf{r}) e^{i(\mathbf{p} - \mathbf{q})\mathbf{r}} \int d\mathbf{r}' \frac{1}{|\mathbf{r} - \mathbf{r}'|} e^{i(\mathbf{p} - \mathbf{q})(\mathbf{r}' - \mathbf{r})} = \int_0^{p_F} \frac{d\mathbf{q}}{(2\pi)^3} \frac{4\pi}{|\mathbf{p} - \mathbf{q}|^2} \varphi_p(\mathbf{r}) = \varphi_p(\mathbf{r}) \int_0^{p_F} \frac{d\mathbf{p}'}{(2\pi)^3} \frac{4\pi}{|\mathbf{p} - \mathbf{p}'|^2} \end{aligned}$$

widać, że to jest funkcja własna V_{ex} a zatem także całego operatora Focka, a tę całkę daje się policzyć i w efekcie dostaje się

(13)

$$\varepsilon_{\mathbf{k}} = \frac{\hbar^2 k^2}{2m} - \frac{k_F}{\pi} F(k/k_F)$$

gdzie F jest

(13a)

$$F(x) = 1 + \frac{1-x^2}{2x} \ln \left| \frac{1+x}{1-x} \right|,$$

k_F pojawia się z sumowania (całkowania) po q (dla fal płaskich k);

całkowita energia układu N elektronów (energia HF) będzie sumą (13) dla $k < k_F$

całkę z II-go wyrazu (13) można wykonać analitycznie, w rezultacie wartość energii na jeden elektron ($/2N$)

(13b)

$$\frac{E^{HF}}{2N} = \frac{3}{5} \varepsilon_F - \frac{3k_F}{4\pi}$$

[całkując wyraz „1” w (13a) można od razu zobaczyć $\sim$ do k_F ,

$$\frac{k_F}{\pi} \int_{k < k_F} d^3 \mathbf{k} = \frac{k_F}{\pi} \iiint_{k < k_F} r^2 \sin \theta d\theta d\varphi = 4(k_F)^4 / 3$$

ale z (11a) $N \sim k_F^3 \Rightarrow$ (II-gi człon w (1a)) będzie $\sim k_F$

znając n (gęstość gazu elektronów) w funkcji k_F , (11a)

dostajemy, że energia HF (wymiany) przypadająca na jeden elektron wynosi

$$-\frac{3}{4} \left(\frac{3}{\pi} n \right)^{1/3},$$

jeśli w ogólności n nie jest jednorodne, tzn. $n = n(\mathbf{r})$

to można „przybliżyć” potencjał wymienny w równaniu Focka jako: (14)

$$V^{ex}(\mathbf{r}) = -\frac{3}{2} \left(\frac{3}{\pi} n(\mathbf{r}) \right)^{1/3}$$

sumując energię potencjalną „oddziaływania” wymiennego będziemy musieli pomnożyć przez $1/2$ żeby nie sumować 2 x oddziaływania między dwoma elektronami

(14) przypomina wyraz wymienny Slatera

Różnica pomiędzy rozwiązaniem ścisłym równania (5) a rozwiązaniem równań H-F to efekty korelacji elektronowej

Metody uwzględniania korelacji elektronowej

- rachunek zaburzeń

stany wzbudzone (N-elektronowe *konfiguracje*) reprezentowane w bazie orbitali obsadzonych i *wirtualnych* - z rozwiązania równań HF (10)

- metoda oddziaływania konfiguracyjnego, CI
- funkcje „konfiguracyjne” ψ_i zbudowane z orbitali SCF

$$\Psi = \sum_i c_i \psi_i$$

(lub z dowolnych orbitali klasy L^2)

- budowa macierzy CI
- diagonalizacja macierzy CI

- DFT (teoria funkcjonałów gęstości)

Idea: w danym stanie wielocząstkowym gęstość elektronowa jako funkcja położenia (r) jest jednoznacznie określona –

- zamiast określać stan układu za pomocą $\Psi(r_1, r_2, \dots, r_N)$ określmy go za pomocą $n(r)$ - r - jest już tylko jedną zmienną

zdefiniujemy

$$n(\mathbf{r}) = N \int \Psi^*(\mathbf{r}, \mathbf{r}_2, \dots, \mathbf{r}_N) \Psi(\mathbf{r}, \mathbf{r}_2, \dots, \mathbf{r}_N) d\mathbf{r}_2 \dots d\mathbf{r}_N$$

$$\gamma(\mathbf{r}, \mathbf{r}') = N \int \Psi^*(\mathbf{r}, \mathbf{r}_2, \dots, \mathbf{r}_N) \Psi(\mathbf{r}', \mathbf{r}_2, \dots, \mathbf{r}_N) d\mathbf{r}_2 \dots d\mathbf{r}_N$$

$$\Gamma(\mathbf{r}, \mathbf{r}' | \mathbf{r}, \mathbf{r}') = \frac{N(N-1)}{2} \int \Psi^*(\mathbf{r}, \mathbf{r}', \mathbf{r}_3, \dots, \mathbf{r}_N) \Psi(\mathbf{r}, \mathbf{r}', \mathbf{r}_3, \dots, \mathbf{r}_N) d\mathbf{r}_3 \dots d\mathbf{r}_N$$

- γ - jednocząstkowa macierz gęstości
- Γ - dwucząstkowa macierz gęstości

- γ - prawdopodobieństwo znalezienia jednego elektronu w r i jednocześnie drugiego w r'

w hamiltonianie N -elektronowym, operatory T i $W=g(i,j)$ są zawsze takie same; to co odróżnia układy N -elektronowe, to zewnętrzny potencjał V (od jonów)

można ściśle pokazać, że V jednoznacznie określa $n(\mathbf{r})$
 zatem i ψ musi być jednoznacznie określona przez $n(\mathbf{r})$ i *vice-versa*
 (Tw. Hohenberga-Kohna)
 zatem:

$$\langle \Psi | (T + W) | \Psi \rangle = F[n(\mathbf{r})]$$

jest funkcjonałem zależnym jedynie $n(\mathbf{r})$,

podobnie musi zachodzić dla E - całkowitej energii układu

$$E[n(\mathbf{r})] = F[n(\mathbf{r})] + \int V(\mathbf{r})n(\mathbf{r})d\mathbf{r}$$

jeśli założymy, że

$$n(\mathbf{r}) = \sum_i |\phi_i(\mathbf{r})|^2$$

i że ϕ_i są orbitalami opisującymi „pewne” nieoddziałujące cząstki, które mają jednak prowadzić do ścisłej gęstości elektronowej $n(\mathbf{r})$ wówczas daje się zapisać (15)

$$E[n(\mathbf{r})] = T[n(\mathbf{r})] + \frac{1}{2} \iint \frac{n(\mathbf{r})n(\mathbf{r}')}{|\mathbf{r} - \mathbf{r}'|} d\mathbf{r}d\mathbf{r}' + \int V(\mathbf{r})n(\mathbf{r})d\mathbf{r} + E^{xc}[n(\mathbf{r})]$$

(bez wyrazu E^{xc} , ϕ_i byłyby niczym innym jak orbitalami z wyznacznika Slatera opisującego stan podstawowy układu w przybliżeniu Hartree);

stosując teraz metodę wariacyjną dostaje się, podobnie jak w metodzie HF, równania na ϕ_i

$$\left[-\frac{\hbar^2}{2m} \nabla^2 + V^{eff}(\mathbf{r}, n(\mathbf{r})) \right] \phi_i(\mathbf{r}) = \varepsilon_i \phi_i(\mathbf{r})$$

(równanie Kohna-Shama), gdzie

$$V^{eff}(\mathbf{r}, n(\mathbf{r})) = V(\mathbf{r}) + \int \frac{n(\mathbf{r}')}{|\mathbf{r} - \mathbf{r}'|} d\mathbf{r}' + \frac{\delta E^{xc}}{\delta n(\mathbf{r})}$$

$\delta E^{xc} / \delta n = V^{XC}$ - potencjał *korelacyjno-wymienny*

.... trudny do „odgadnięcia” .....

LDA – *local density approximation* przybliża V^{eff} z modelu gazu elektronów swobodnych